

NOVUS ORBIS

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Journal of Politics and International Relations

**Bir İnsan Hakkı Olarak Barış:
İnsan Hakları/Barış İlişkisinin 21. Yüzyıldan Görünümü**

*Peace as a Human Right:
Outlook of the Relationships between Human Rights and Peace from the 21st Century*
Fatma Akkan Güngör & Zehra Aksu

**Ofansif Realizm Bağlamında Kırım'ın İlhakı
Annexation of Crimea in the Context of Offensive Realism**
Oğuzhan Çakır & Ayça Eminoğlu

**Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçler Politikası:
BRICS ve MIKTA Ülkelerinin Meydan Okumaları**
*The European Union's Response to Rising Powers:
The Challenges of the BRICS and MIKTA Countries*
Fevzi Kırbaşoğlu & Özgür Tüfekçi

Kitap İncelemesi // Book Review
Dijital Savaşlar: Apple, Google, Microsoft Ve İnternet Savaşları
Charles Arthur
Ayşegül İncesu



Department of
International
Relations

Uluslararası
İlişkiler
Bölümü

Cilt 2 | Sayı 1 | 2020
Volume 2 | Number 1 | 2020

Editörler Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Editor-in-Chief

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Özgür Tüfekçi

Genel Koordinatör / General Coordinator

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Alper Tolga Bulut

Yönetici Editörler / Managing Editors

- Arş. Gör. / Research Assist. Hülya Kınık
- Arş. Gör. / Research Assist. Göktuğ Kıprızlı

Kitap İnceleme Editörleri / Book Review Editors

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Bülent Şener (*Türkçe Kitap / Books in Turkish*)
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Murat Ülgül (*İngilizce Kitap / Books in English*)

Alan Editörleri / Section Editors

- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Fatma Akkan Güngör
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Yılmaz Bayram
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Ayça Eminoğlu
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Vahit Güntay
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Erol Kalkan
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. İsmail Köse

Yardımcı Editörler / Assistant Editors

- Arş. Gör. / Research Assist. Emel İlter
- Arş. Gör. / Research Assist. Çağlar Kaya
- Arş. Gör. / Research Assist. Ayçe Sepli
- Arş. Gör. / Research Assist. Sinem Çelik

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Mohammad Arafat – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Shane Brennan – American University in Dubai, UAE
- Dr. Alessia Chiriatti – University for Foreigners of Perugia, Italy
- Prof. Dr. Murat Çemrek – Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Rahman Dağ – Adıyaman Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Federico Donelli – University of Genoa, Italy
- Prof. Dr. Süleyman Erkan – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Monique Sochaczewski Goldfeld – Escola de Comando e Estado-Maior do Exército, Brazil
- Dr. Ayla Göl – University of Nottingham, UK
- Prof. Dr. Emre İşeri – Yaşar Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Gökhan Koçer – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. SungYong Lee – University of Otago, New Zeland
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ali Onur Özçelik – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Alp Özerdem – George Mason University, USA
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Kaan Renda – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Paul Richardson – University of Birmingham, UK
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Didem Ekinci Sarier – Çankaya Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Hüsrev Tabak – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Coşkun Topal – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye



Novus Orbis

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Journal of Politics and International Relations

Cilt 2 | Sayı 1 | 2020
Volume 2 | Number 1 | 2020

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

4

Bir İnsan Hakkı Olarak Barış:

İnsan Hakları/Barış İlişkisinin 21. Yüzyıldan Görünümü

Peace as a Human Right:

Outlook of the Relationships between Human Rights and Peace from the 21st Century

Fatma Akkan Güngör & Zehra Aksu

15

Ofansif Realizm Bağlamında Kırım'ın İlhaki

Annexation of Crimea in the Context of Offensive Realism

Oğuzhan Çakır & Ayça Eminoğlu

39

Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçler Politikası:

BRICS ve MIKTA Ülkelerinin Meydan Okumaları

The European Union's Response to Rising Powers:

The Challenges of the BRICS and MIKTA Countries

Fevzi Kırbaşoğlu & Özgür Tüfekçi

Kitap İncelemeleri / Book Reviews

71

Charles Arthur

Dijital Savaşlar: Apple, Google, Microsoft ve İnternet Savaşları

Ayşegül İncesu

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**OFANSİF REALİZM BAĞLAMINDA
KIRIM'IN İLHAKI**

Oğuzhan ÇAKIR*
Ayça EMİNOĞLU**

Makalenin Geliş Tarihi // Received: 26.04.2020
Yayına Kabul Tarihi // Accepted: 22.06.2020

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, bölgesel bir güç olan Rusya Federasyonu'nun, komşusu olan Ukrayna'ya karşı hangi saiklerle askeri güç kullandığı ve Kırım'ı ilhak ettiğidir. Bu amaç doğrultusunda yapılan literatür çalışması sonucunda, Rusya'nın bu yaklaşımı genel olarak iki farklı teorik perspektiften yorumlanmıştır. Düşünürlerin bir kısmı Rusya'nın kriz sürecindeki tutumunu defansif realizm bağlamında değerlendirmekteyken diğer grup ise tam aksine Rusya'nın tutumunu ofansif realizm bağlamında ele almışlardır. Çalışma, bu iki teori bağlamında, tündengelimci bir yaklaşımla ele alınmıştır. Büyük güçler, güvenlikleri söz konusu olduğunda sert güç kullanmaktan kaçınmamaktadırlar. Rusya'nın bu krizde sergilemiş olduğu revizyonist hareketin, iç politik gelişmelerden ziyade uluslararası gelişmelerden kaynaklandığı ve uluslararası hukukun kronik sorunu haline gelen büyük güçlere karşı bir yaptırım gücünün olmadığı argümanlarına cevap aranmıştır. İlgili çalışma sonuçlandığında, Rusya'nın geçmişte yaşadığı krizler de ele alındığında, bu krizle benzer karakteristik özelliklere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Rusya'nın, Soğuk Savaş dönemi yaşadığı kuşatılma algısından kurtulamadığı ve yakın coğrafyasında bu şekilde bir tehdit

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, oguzhanncakirr@icloud.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Sorumlu Yazar, aminoglu@ktu.edu.tr

hissettiği zaman saldırgan politikalar izlediği sonucu varılmıştır. Öte yandan Kırım'da yaşananlar, büyük güçlerin kendi menfaatleri ve güvenlikleri söz konusu olduğunda güç kullanmaktan ve uluslararası hukuku hiçe saymaktan kaçınmadıklarının açıkça göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Ukrayna, Kırım, İlhak, Uluslararası Hukuk

Annexation of Crimea from the Perspective of Offensive Realism

Abstract

The main purpose of this study is to understand what motives the Russian Federation, a regional power, uses military force against its neighbor, Ukraine, and annexes Crimea. As a result of the literature review conducted for this purpose, this approach of Russia was generally interpreted from two different theoretical perspectives. Some of the critics evaluated Russia's attitude during the crisis process under the name of defensive realism, while the other group, on the contrary, evaluated Russia's attitude under the name of offensive realism. The work is addressed in the context of these two theories, with a deductive approach. The great powers do not refrain from using hard power when it comes to their security. The answer has been searched to the arguments that the Revisionist movement that Russia displayed in this crisis was caused by international developments rather than domestic political developments and that there is no sanctioning power against the great powers that have become a chronic problem of international law. When the relevant study concluded, and the previous crisis experiences of Russia taking in the consideration, it is observed that Russia has similar characteristic features in this crisis as well. It has been concluded that Russia has not been able to get rid of the sense of the siege it experienced during the Cold War and has pursued aggressive policies when it feels such a threat in its nearby geography. On the other hand, what happened in Crimea has clearly shown that the great powers do not refrain from using force and ignoring international law when it comes to their benefits and security.

Keywords: The Russian Federation, Ukraine, Crimea, Annexation, International Law

Giriş

21 Kasım 2013 tarihinde Ukrayna'nın başkentinde başlayan protestoların ardından, Ukrayna krizi patlak vermiştir. 16 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın Rusya'ya katılmasına yönelik

referanduma gidilmesi sonucunda Kırım, Rusya'ya katılma kararı almış ve bu durum krizin tepe noktasını oluşturmuştur. Rusya ise bu kararı 18 Mart 2014 tarihinde onaylamış ve Kırım, Rusya tarafından ilhak edilmiştir. İki ülke arasında Ukrayna'nın bağımsızlığını kazandığı tarih olan 1991'den Kırım'ın ilhak edildiği tarihe kadar birçok kriz yaşanmış olmasına rağmen, Kırım'ın ilhaki bunların içerisinde hem en ciddi olanı hem de dışarıdan farklı aktörlerin sebep olduğu bir kriz olması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kriz öncesinde, süresince ve sonrasında NATO ve Avrupa Birliği (AB) de sürecin bir parçası olmuştur. Özellikle AB'nin, Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'i Ortaklık Antlaşması imzalamaya davet etmesi Rusya'yı tetiklemiş ve Putin yönetiminin de karşı hamle olarak, Ukrayna'yı Avrasya Ekonomik Birliğine (AEB) davet etmesi, krizde etkili olmuştur. Yanukoviç'in, Ukrayna'yı yönettiği sırada AB ile Ortaklık Antlaşmasını reddetmesi üzerine ise ülkedeki Batı yanlısı halkın protestoları başlamış ve böylece olaylar gelişmiştir.

Ülkedeki protestoların büyümesi üzerine AB ve Rusya'nın arabuluculuğuyla ülkedeki durum geçici de olsa kontrol altına alınmıştır. Fakat kısa süre sonra Ukrayna Parlamentosu'nun Yanukoviç'i azletmesi sonucunda, Yanukoviç ülkeyi terk etmiştir. Yanukoviç'in yerine gelen Olexsandr Turçinov'un hem Batı yanlısı hem de Rusya karşıtı olması, Rusya cephesinde birtakım endişeler yaratmıştır. Özellikle Ukrayna'nın NATO'ya katılma olasılığı ve bunun bir sonucu olarak Sivastopol'de bulunan Rusya'ya ait askeri üssün kapatılması endişesi ortaya çıkmıştır. Bu endişelerin sonucunda Rusya, Ukrayna'da yaşayan Rus vatandaşların güvenliklerini bahane ederek, Kırım'a askeri hareket düzenlemiş ve Kırım'ı kısa sürede ele geçirmiştir. Sonrasında ise yukarıda bahsettiğimiz süreci başlatmış ve Kırım'ı ilhak etmiştir (Alım, 2019: 2-3).

Rusya'nın bu hareketi Batı tarafından tepkiyle karşılanmıştır. AB ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), bu krizde Ukrayna'nın yanında yer almıştır. Gerek AB gerekse NATO, Rusya'ya karşı ekonomik ve askeri bir takım önlem ve tedbirler almışlardır. Buna karşılık Rusyada bir takım karşı tedbirler almıştır. Birleşmiş Milletler (BM) ise Kırım'a yönelik hiçbir bağlayıcılığı olmayan kararlar almaktan öteye gidememiştir. Şüphesiz ki bu durumda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelerin mutlak veto yetkisi olmuştur. Keza Rusya da içinde bulunduğu kriz dolayısıyla bu yetkisini kullanmıştır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde Kırım krizi, Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerde önemli bir noktaya işaret etmektedir.

Bu kriz, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında g¼c¼n¼ ciddi oradan kaybettiği d¼ş¼len Rusya'nın g¼c¼n¼ topladığının yahut hala g¼c¼l¼ olduğunu ve uluslararası arenada söz sahibi olduğunun kanıtıdır.

Yapılan literat¼r taraması sonucunda, Batılı akademisyen ve d¼ş¼n¼rlerin, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve kriz genelindeki politikalarının "defansif realizm" mi yoksa "ofansif realizm" bağlamında mı ger¼ekleştiiđi noktasında farklı g¼r¼şlere sahip oldukları g¼r¼lmektedir. Bu konuda özellikle, ofansif realizmin fikir babası olan John J. Mearsheimer'in önc¼l¼đ¼n¼ ettiği grup Rusya'nın kriz boyunca izlediği politikaların "defansif realizm" bağlamında değerlendirmektedir. Mearsheimer, Rusya'nın NATO ve AB tarafından çevrelenme korkusuna karşılık yaşadığı g¼vensizlikle bu yönde "haklı" adımlar attığını öne sürmektedir (Mearsheimer, 2014: 77-78).

Öte yandan, Michael McFaul ve Stephen Sestanovich'in önc¼l¼k ettiği grup ise, Mearsheimer'in aksine Rusya'nın Kırım politikasını ofansif realizm olarak yorumlamaktadırlar. McFaul'a göre, krizin sebebi Rusya, NATO yahut AB ile ilgili değildir. Aksine, Putin ve Putin'in sınırsız ve intizamsız maceraperestliğidir. Ayrıca McFaul'a göre Putin, iç politikadaki eleştirilerin arttığı bir dönemde Kırım hamlesi ile, dikkatleri iç politikadan farklı bir yöne çekerek tepkileri azaltmak istemiştir. (Mcfaul, Sestanovich ve Mearsheimer, 2014: 170-171). Sestanovich'e göre ise, Mearsheimer'in iddiasının aksine Ukrayna'nın NATO üyeliği durumu henüz ortada yoktur. Bunun yerine, Rusya destekli Yanukoviç hükümetinin şubat ayında başlayan gösterilere sert şekilde müdahale etmesi ve göstericilerin ölümüne sebep olunması krizin fitilini ateşlemiş, sonrasında gelişen olaylar sonucunda ise, Rusya hatalı politikasını telafi etmek için Kırım'a müdahale etmiştir (Mcfaul, Sestanovichve Mearsheimer, 2014: 172).

Defansif realizmin, önc¼s¼ olarak kabul edilen Kenneth Waltz, kült eseri olan Uluslararası Politika isimli çalışmasında sistemin anarşik olduğunu ve uluslararası sistemdeki en önemli aktör olan devletlerin aynı zamanda en rasyonel aktör olduklarını belirtmektedir. Devletler, uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı bir güvenlik kaygısı içerisindedir ve bunu gidermek için sürekli güvenliklerini maksimize etme yoluna giderler. Defansif realizme göre güvenlik, dengeleme politikaları ile maksimize edilebilir fakat bu noktada devletler dikkatli olmalıdır. Şayet, dengelemeyi oluşturan devletler, herhangi bir tehdit yahut kendi güvenliklerine yönelik bir risk unsuru oluşturuğunu algılasa, o devlete karşı g¼c¼n¼ yeniden sağlanması için harekete geçebilirler (Waltz, 2015: 143).

Ofansif realizm, anarşinin önemine, devletlerin rasyonelliğine, devletlerin niyetleri konusunda kesin olmamalarına, devletlerin öncelikli amaçlarının hayatta kalmak olduğuna ve askeri kabiliyetlerinin, büyük bir güce sahip olması gerektiğini vurgulayan beş varsayıma dayanmaktadır. Ofansif realizm, uluslararası sistemin anarşik olduğunu ve bu sistemin aktörün davranışını etkilediğini savunmaktadır. Ayrıca, büyük güçlerin revizyonist ve çıkarıcı politikaları takip ettiklerini ve büyük güçlerin, çıkarlarına hizmet ettiğinde rakiplerine karşı savaş başlatmaktan çekinmeyeceğini öne sürer (Karagiannis, 2013: 3).

Ofansif Realizme göre, büyük güçler kendi bölgelerinde bölgesel hegemonya ararken, uluslararası sistemde maksimum güç arayışındadırlar. Mearsheimer, "Büyük Güçlerin Trajedisi" kitabında, bölgesel hegemon güçlerin o bölgedeki potansiyel bir hegemon güç çıkmasını engellemek için birtakım önlemler alabileceğini belirtmiştir. Bu davranışın altında yatan mantığı ise, Mearsheimer aşağıdaki biçimde özetlemiştir.

Bölgesel hegemonlar, eş bir rakibinin arka bahçesindeki güç dengesini altüst ederek hegemonyalarını tehlikeye atabileceğinden korkar. Bu nedenle, bölgesel hegemonlar, dünyanın diğer kilit bölgelerinde iki veya daha fazla büyük güç olmasını tercih eder, zira bu komşular zamanlarının çoğunu birbirleriyle rekabet etmek için harcarlar ve uzak bir hegemonu tehdit etmek için çok az fırsatları kalır (Mearsheimer, 2001: 141).

Korunaklı bir yakın coğrafya için büyük güçlerin, zorlayıcı yöntemler de kullanarak komşularıyla hiyerarşik ilişkiler kurduğu ve bölgelerini stratejik, çıkarlarına uygun şekilde tanzim etmeye çalıştıkları vurgulanır. Dolayısıyla, güçlü olmanın sağladığı imkanla, hegemonik bir bölge politikası izlenir. Ofansif realist teorinin merceğinden bakıldığında, büyük güç politikasında güç ve güvenlik arasında doğru orantılı bir ilişki vardır; büyük güçlerin öncelikli amacı ise stratejik çıkarlarını korumaktır.

Vladimir Putin, yönetimi altındaki Rusya'nın Kırım'ın ilhaki öncesindeki Çeçenistan Harekatı, Gürcistan Savaşı ve AEB hamleleri göz önüne alındığında, Rusya'nın Mearsheimer'ın açıkladığı gibi büyük güç tanımına uyduğu görülmektedir. Rakiplerine göre belirgin bir güç avantajına sahip olan büyük gücün daha agresif davranması muhtemeldir. Zira bunu yapabilme kabiliyetinin yanı sıra böyle bir güdüsü de bulunmaktadır. Uluslararası hukuk açısından ele alındığında ise, Rusya'nın Kırım'a asker çıkarması ve ilhak etmesi, BM Antlaşması'na, Budapeşte Memorandumuna ve Ukrayna ile

Rusya arasında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşmalarına da aykırıdır.

1) Ukrayna'nın Jeopolitik Konumu

Jeopolitik, siyasi coğrafyadan farklı olarak, bir devletin sahip olduğu coğrafi ve beşeri unsurların, o devletin dış politikasıyla etkileşimi ve söz konusu devlete, bu etkileşimin etkisini ifade eden, bir araştırma alanı ve son tahlilde bir doktrindir (Şener, 2017: 90). Şener'in belirttiği tanımdan yola çıkılarak Ukrayna, 603.552 km² yüz ölçümü ile Avrupa kıtasındaki en büyük devlet konumundadır. Bunun da ötesinde jeopolitik konum açısından da önemli bir noktada bulunmaktadır. Ukrayna, doğu-batı doğrultusunda Rusya ile Avrupa'yı bağlayan doğal bir köprü olmasının dışında Avrupa'dan Rusya'ya gelecek tehditlere karşı doğal bir tampon bölge olmuştur. Bu nedenle Ruslar, "Ukrayna'yı stratejik bir bariyer ya da Batılı devletlerin Rusya'ya ulaşmak için aşmaları gereken bir atlama taşı olduğunu düşünmüşlerdir. Bugünde Rusçada, Ukrayna kelimesinin anlamı bu tanıma uygun olarak ve bu tanıma destekler şekilde 'sınır ülkesi' anlamına gelmektedir" (Bilener, 2004: 311). Keza, Ukrayna günümüzde de isminin hakkını vermektedir. Bu bağlamda AB, NATO ve Rusya arasında tampon ülke olmaya ya da sıkışık kalmaya devam etmektedir.

Ukrayna'nın jeopolitik konumunun getirmiş olduğu diğer bir unsur ise; Rusya'dan Avrupa'ya giden enerji kaynaklarının nakli için kilit ülke konumunda olmasıdır. İleride değinileceği üzere bu durum, Ukrayna ve Rusya arasında enerji nakil hatları hususunda bir anlaşmazlık çıktığında, Avrupa devletlerinin de konuya dahil olmasına sebep olmaktadır. Öte yandan, Ukrayna'nın da enerji kaynakları bakımından yetersiz bir ülke olduğu düşünüldüğünde, bu durum iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık oluşturmuştur.

Ayrıca Ukrayna, Halford John Mackinder'in öne sürdüğü KaraHakimiyeti Teorisi'ne göre Avrasya coğrafyasının merkez bölgesinde yer almaktadır.Brzezinski de bu teoriden hareketle Büyük Satranç Tahtası isimli çalışmasında, Ukrayna'ya ve ülkenin önemine sıkça atıf yapmıştır. Brzezinski;

Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak Avrasya satranç tahtasında yer alması önemli bir durumdur. Bu durum Rusya'nın dönüştürülmesi hususunda yararlı olmaktadır ve olacaktır. Bu minvalde, Rusya'nın Avrasya İmparatorluğu olması engellenmiştir. Ukrayna olmadan Rusya imparatorluk gayesinde ilerlese ve bunu başarsa bile sadece Asya İmparatorluğu olacaktır.

ifadelerini kullanmıştır (Brzezinski, 1997: 68-69).

Ayrıca, Brzezinski (1997: 170), "Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak ayakta kalması için Orta Avrupa'nın bir parçası olması gerektiğini ve bunun yolunun da AB ve NATO'ya katılmak" olduğunu belirtmektedir.

2) Ukrayna'nın Etnik Yapısı

Ruslar ve Ukraynalılar aynı etnik köken olan Slavlara mensup olmalarının yanı sıra kültürel ve dilsel olarak da birbirlerine yakın toplumlardır. 43.952.299 milyon nüfusa sahip olan Ukrayna, birçok etnik yapıyı içinde barındırmaktadır. Çoğunlukla ülkenin Rusya sınırına yakın kesiminde ve Kırım'da yaşayan Ruslar, %17,3'lük oranla ülkedeki en büyük azınlık grubu temsil etmektedir. Ülkedeki geri kalan etnik dağılım ise: "%77,8 oranında Ukraynalılar,%0,6 oranında Belarussular, %0,5 Moldovyalılar ve Tatarlar, %0,4 oranında Bulgarlar, %0,3 oranında Macarlar, Romanyalılar ve Polonyalılar ve %2 oranında diğerleri" oluşturmaktadır (CIA, 2019).

Ukrayna'daki bu çok çeşitli etnik yapının ana sebebini, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) işgali altındayken, Stalin döneminde gerçekleştirilen zorunlu göç ve iskan politikaları oluşturmaktadır. Bu politikalar sırasında 10 milyona yakın Ukraynalının hayatını kaybettiği ve yerlerine Rusların yerleştirildiği bilinmektedir (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015: 659). Bu tarz zorunlu göç ve iskan politikalarının katı şekilde uygulandığı bir diğer yer de stratejik konumu açısından SSCB ve bugün Rusya için oldukça önemli olan Kırım Yarımadası olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla birlikte hareket ettikleri gerekçesiyle, Kırım Tatarları sürgüne gönderilmiş ve Kırım Tatarlarından boşalan yerlere Ruslar yerleştirilmiştir. Tüysüzoğlu'na göre bu uygulamanın sonucu olarak, günümüzde Kırım'da yaşayan yaklaşık 2 milyonluk nüfusun %60'ı Rus, %25'i Ukraynalı, %13'ü Tatar ve %2'si diğer etnik kökenlerden oluşmaktadır. Kırım'ın Tatarların anavatanları olduğu düşünüldüğünde, bu politikaların SSCB coğrafyasında ve Ukrayna özelinde ne kadar etkili olduğu açıkça görülmektedir (Tüysüzoğlu, 2011: 76).

Son olarak Rodgers'in "doğu ve batı Ukrayna'nın ideal tip profilleri" tablosuna değinmek ilerleyen bölümlerde açıklanacak konular için yararlı olacaktır.

Nitelikler	Batı	Doğu
Nüfus Yoğunluğu	Az	Fazla
Şehirleşme	Az	Fazla
Etnik Yapı	Ukraynalı	Ukraynalı ve Rus
Yaygın Dil	Ukraynaca	Rusça
Yaygın Mezhep	Katolik	Ortodoks
Ekonomi	Tarımsal	Sanayi
Politik Görüş	İlımlı, liberal ve aşırı milliyetçi	Komünist ya da liberal
Jeopolitik Tercih	Batı yanlısı	Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu yanlısı
Kolektif Hafıza	SSCB "istilacı", Ruslar "hasım"	SSCB "meşru devlet" Ruslar "kardeşlerimiz"

Tablo 1: Doğu ve Batı Ukrayna'nın İdeal Tip Profilleri (Rodgers, 2006: 158).

Rodgers'in oluşturduğu bu tablodaki profiller, bağımsızlığını kazandıktan sonraki süreçten bugüne kadar Ukrayna'nın iç ve dış politika yapım süreçlerini etkileyen en temel iç faktörlerden birisi olacaktır.

3) Bağımsızlıktan Sonra Ukrayna-Rusya İlişkileri

1991 yılında Moskova'da gerçekleşen darbe girişimi sonrasında Ukrayna Meclisi, 24 Ağustos tarihinde aldığı bir kararla bağımsızlığını ilan etmiştir. Aralık 1991'de oyladıkları referandum ile bu karar yüksek bir oy oranı ile kabul edilmiştir. Bağımsızlık kararının halk oylamasına sunulması açısından Ukrayna, bağımsızlığını ilan eden diğer Sovyet Cumhuriyetleri'nden farklılık göstermektedir. Zira, bağımsızlık kararını halk oylamasıyla tasdikleyen tek eski Sovyet Cumhuriyeti Ukrayna'dır (Büyükakıncı, 2004: 404). Bağımsızlık kararının halk oylamasına sunulması bir anlamda Moskova'ya karşı yapılmış bir hamledir. Çünkü tarihsel süreç boyunca Rusya ve Avrupa ile arasında doğal bir köprü yahut tampon bölge olmuş olan Ukrayna'nın, artık bağımsız bir devlet olarak Batılı değerlere sahip olmak istediğini, bir bakıma Avrasya'yı değil Avrupa'yı seçtiğini de göstermektedir.

Aslında Ukrayna'nın, Batı'ya ve Batı değerlerine ya da bir başka deyişle AB ve NATO'ya yönelme hali, Sovyetler Birliğinden bağımsızlığını kazanan neredeyse bütün Doğu Avrupa ülkelerinin benimsediği bir politika olmuştur. Fakat Ukrayna'yı Rusya için değerli kılan ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinden ayıran hem algısal bir yakınlık hem de jeopolitik olarak somut bir güvenlik gerekçesinin olmasıydı. Algısal olarak Ukrayna'nın Rusya tarafından önemine bakıldığında Ukrayna, SSCB döneminde Rusya ve Belarus haricinde, BM'nin kurucu üyesi olan ve SSCB'yi temsil eden üç ülkeden birisiydi. Öte yandan, SSCB Genel Sekreterliği yapan Brejnev ve Kruşçev Ukraynalıydı. Son olarak, SSCB'nin dağılma kararını da Ukrayna, Rusya ve Belarus almıştı (Bilener, 2007: 118). Bu cepheden bakıldığında Rusya, Ukrayna ve Belarus'u kendisinin bir nevi ayrılmaz bir parçası olarak görürken; bağımsızlığını kazandıktan sonra Ukrayna'nın Batıya yönelmesi Rusya için hayal kırıklığı yaratmıştır. Jeopolitik önemine açısından, Ukrayna, Rusya'nın en büyük kara sınırına sahip ve Avrupa'yla arasında bulunan bir ülke olması sebebiyle, hem tampon bölge hem de enerji hatları bakımından Avrupa'ya geçiş güzergahını oluşturmaktadır. Rusya'nın, Avrasya İmparatorluğu iddiası açısından bakıldığında ise, Ukraynasız bu perspektif Asya ağırlıklı olacaktır. Jeopolitik açıdan bir diğer önemli neden ise, Kırım Yarımadası ve Rusya'nın orada bulunan deniz üssüdür. Rusya bu deniz üssü sayesinde Karadeniz'e ve oradan da Akdeniz'e açılarak sıcak denizlere inebilmektedir.

Rusya ve Ukrayna'nın 2014 yılındaki kriz yaşanana dek ilişkileri genelde bahsedilen bakış açısı şeklinde meydana gelmiştir. Bu konular üzerine Rusya ve Ukrayna arasında, Ukrayna'nın bağımsızlığı sonrasında birtakım sorunlar meydana gelmiştir. Bu sorunlar, Kırım'ın hangi ülkenin sınırlarında kalacağı, Sivastopol üssünün durumu ve Karadeniz Filosunun paylaşımı, Ukrayna'da bulunan nükleer silahların Rusya'ya iade edilmesidir.

a) Kırım'ın Durumu

Kırım, 1783'den Kruşçev'in 1954 yılında Kırım'ı "300. Yıl Hediyesi" olarak Ukrayna'ya bağlamasına kadar uzun yıllar Rus toprağı olarak kalmıştır. Bu nedenle, Sovyetler Birliği, dağıldıktan sonra, geleneksel toprağı olduğu iddiasıyla Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu iddia etmiştir (Bilener, 2007: 116).

Kırım, Ukrayna henüz bağımsızlığını kazanmadan önce 1991 yılında otonom bir cumhuriyet olma statüsünü kazanmıştır. Bu durumunda etkisiyle Kırım, Ukrayna'nın bağımsızlık referandumuna beklentinin ötesinde bir şekilde

%54 oranında olumlu oy vererek destek vermiştir (Ercan, 2015: 104).

Rusya'nın Karadeniz Filosunun paylaşımı konusunda Ukrayna ile sorun yaşaması üzerine Rusya'nın da Kırım'da hak iddia etmesi ve Kırım Parlamentosuna desteğiyle birlikte Kırım Parlamentosu, 1992 ve 1994 yıllarında bağımsızlık kararı almıştır. Aynı süreçte, Rusya Parlamentosu Duma'da aldığı bir kararla, 1954 yılında Nikita Kruşçev'in Kırım'ı Ukrayna'ya hediye etmesini yasa dışı ilan etmiştir. Ukrayna Başkanı Leonid Kuçma'nın Kırım'ın otonom yapısına son veren ve anayasasının feshedildiğini deklare eden açıklaması ve tavizkar olmaması, aynı zamanda Rusya Başbakanı Boris Yeltsin'in de inisiyatifleri sayesinde, bu çatışma konusunun ciddi bir krize dönüşmesi engellenmiştir. Yeltsin, bu dönemde Çeçenistan harekâtına hazırlanırken aynı zamanda Ukrayna ile sorun yaşamak istememiştir (Alım, 2019: 113).

1996 yılında ilan edilen Ukrayna Anayasası'nın 10. Bölümünde Kırım'ın statüsü belirlenmiş; otonom bir cumhuriyet olduğuna ilaveten, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü içerisinde ayrılmaz bir parçası olduğu da vurgulanmıştır. 1997 yılında, Rusya ve Ukrayna ile imzalanan "Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması" ile Ukrayna'nın sınırları ve Kırım'ın Ukrayna toprağı olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde, Kırım Otonom Cumhuriyeti 1998 yılında kendi anayasasını ilan etmiş ve ilk maddesinde "Kırım Otonom Cumhuriyeti'nin Ukrayna'nın ayrılmaz bir bütünü" olduğunu kabul etmiştir (Alım, 2019: 113-114).

b) Karadeniz Filosu'nun Paylaşımı ve Sivastopol Üssünün Durumu

Ukrayna ile Rusya ilişkileri açısından Kırım'ın söz konusu olduğu bir diğer sorun, Sivastopol Üssü ve Karadeniz Donanmasının paylaşımı olmuştur. Karadeniz Donanması, Sovyetlerin dört donanmasından birisi olmasının yanı sıra, bu sorun bir egemenlik ve aidiyet sorunu olarak da ortaya çıkmıştır. Eski Sovyet coğrafyasında egemen olan devletlerin, eski idari sınırlarının aynen korunması ilke olarak kabul edilmiştir. Yukarı Karabağ, Çeçenistan ve Transdinyester sorunlarında olduğu gibi bazı sorunlar hatta sıcak çalışmalar yaşanmıştır. Ancak donanmanın paylaşımı ve Kırım sorununda 2014 yılında ortaya çıkan krize kadar sıcak çatışma meydana gelmemiştir (Bilener, 2007: 122).

Taraflar arasında Sivastopol Üssü'nün kiralanması ve donanmanın paylaşımı konusunda, 1995 yılında anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Rusya'nın, Ukrayna'nın

kendine olan borcunda indirim gitmesi ve donanmanın %80'lik bir kısmını Rusya'ya bırakması kararlaştırılmıştır. Fakat her iki ülkenin de iç kamuoyundaki baskılardan dolayı bu anlaşma uygulanamamıştır. Nihai olarak taraflar, 1997 yılında bir araya gelmiş ve yeniden görüşmeler başlamıştır. Aynı yıl imzalanan anlaşmaya göre Rusya, Sivastopol üssünü 20 yıllığına kiralamış ve Karadeniz Donanması yarı yarıya bölünmüş hatta Rusya, donanmanın büyük bir kısmını Ukrayna'dan satın almıştır. Bu anlaşmanın en önemli sonucu ise, Rusya'nın Sivastopol'de ve Kırım'da iddia ettiği haklarından vazgeçmiş ve hukuki olarak Sivastopol ve Kırım'ın Ukrayna toprağı olduğunu kabul etmiş olmasıdır (Akman, 2014: 15).

c) Nükleer Silahların Teslimi

1991 yılının Aralık ayında Minsk Anlaşması ve Almatı Deklarasyonu ile devletlerin ardılığı hukukuna göre nükleer silahların mülkiyetinin, Rusya Federasyonu'na ait olduğuna karar verilmiştir. SSCB üyelerinden yalnızca Rusya, Ukrayna, Belarus ve Kazakistan nükleer silah sahibi ülkelerdi. Bu karar çerçevesinde Ukrayna, Belarus ve Kazakistan ellerindeki nükleer silahları Rusya'ya devretmeyi kabul etmişlerdir (Büyükkıncı, 2004: 410). Fakat Ukrayna, silahların devri konusunda antlaşmasına rağmen herhangi bir adım atmamış; nükleer silahların devrini pazarlık kozu olarak kullanarak, Rusya ile daha iyi bir anlaşma ve ekonomik çıkar sağlamayı ummuştur. Bu sürece, Batılı devletleri de dahil etmeye, siyasi olarak egemenliğini meşru ve sürekli kılmaya çalışmıştır.

Nükleer silahların yayılması konusunda hassas olan ABD, Ukrayna'nın da diğer yeni bağımsızlığını kazanmış ülkeler gibi, siyasi ve ekonomik olarak henüz oturmuş bir sisteme sahip olmadığını düşündüğü için, bu devletlerin nükleer silaha sahip olmasına taraftar olmak yerine silahların Rusya'ya teslim edilmesini savunmuştur. Zira ABD'nin bu tavrı 1968 tarihli NPT Anlaşmasına da dayanmaktadır (Bilener, 2007: 120).

Nükleer silahların devri konusunda, Ukrayna kamuoyunda da fikir ayrılıkları oluşmuştur. 1986 tarihinde meydana gelen Çernobil Nükleer Santralinde meydana gelen patlama sonucu çok büyük bir zarar gören Ukrayna halkı, nükleer silahların teslim edilmesini isterken bazı milliyetçi görüşe mensup siyasetçiler, silahların devredilmemesini, bu silahların Ukrayna'nın egemenliği için önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Belarus, Kazakistan ve Ukrayna, 1992 Mayıs ayında Start-I Anlaşması'na taraf olduklarını açıklamış ve NPT'yi imzalamıştır. Fakat Ukrayna, bahsedilen nedenlerden dolayı,

silah sevkiyatını başlatmamıştır. ABD yönetiminin yoğun çabaları sonucunda, 1994 Ocak ayında ABD, Rusya, Ukrayna ve İngiltere Budapeşte Memorandumunu imzalamışlardır. Ukrayna'nın nükleer cephaneliğinden vazgeçmesi karşılığında ABD, İngiltere ve Rusya "Ukrayna'nın mevcut sınırlarına, egemenliğine ve bağımsızlığına saygı duymayı" taahhüt etmişlerdir. 5 Aralık 1994 yılında Ukrayna Parlamentosu, NPT'yi onaylamış ve silahların sevkiyatı 1996 yılında tamamlamıştır (Bilener, 2007: 121).

4) Ukrayna- Batı İlişkileri

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Ukrayna ile Rusya arasında birtakım krizler yaşanmıştır. Rusya ile yaşanan bu krizler, Ukrayna'nın gerek iç siyasetinde gerekse dış siyasetinde etkili olmuştur. Bu sebepten dolayı Ukrayna, Rusya'dan bağımsız çok yönlü ve taraflı bir dış politika üretmeye çalışmıştır. Bu politikanın sonucu olarak, 1991'den günümüze BM üyeliğinin yanı sıra Avrupa Konseyi, AGİT, IMF, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası, Avrupa Girişimi, Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü, GUAM ve Avrasya Topluluğu gibi kuruluşlara üye olmuş ve Rusya'nın dışında bağımsız politikalar üretmeye çalışmıştır.

a) NATO – Ukrayna İlişkileri

1994'teki Brüksel Zirvesi'nde NATO yeni üyelere açık olduğunu açıklamış, akabinde 8 Şubat 1994 tarihinde de Ukrayna, Barış İçin Ortaklık Programına katılmıştır ve böylece bu programa katılan ilk Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkesi olmuştur. 1997 yılında ise NATO, Madrid Zirvesi'nde Macaristan, Çekya ve Polonya ile üyelik müzakerelerinin başladığını duyurmuş ve bu ülkeler 1999 yılında NATO'ya üye olmuştur. Yine aynı zirvede NATO ile Ukrayna arasında özel ortaklığa ilişkin şartname imzalanmıştır. NATO, Ukrayna'nın bağımsızlığının, egemenliğinin, hukuk devleti olduğunun, demokratik yapısının ve toprak egemenliğinin tanınması için yardımcı olacağını beyan etmiştir (North Atlantic Treaty Organization, 2019).

2004 yılındaki genişleme ile NATO'nun sınırları, Letonya, Litvanya ve Estonya'nın da katılımıyla birlikte Rusya sınırına ulaşmıştır. Rusya ise, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası varlığından ve özellikle Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesinden rahatsız olduğunu daima dile getirmiştir. Özellikle de 2004 yılındaki genişleme sonrasında NATO'nun sınırlarının Rusya'ya ulaşmış olması, Rusya açısından olumsuz algılanmakta ve bir

güvensizlik unsuru olarak görülmüştür. Putin bu durumu 2007 Münih Güvenlik Konseyinde net bir şekilde dile getirmiştir.

b) AB – Ukrayna İlişkileri

AB, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra yeni üye alımlarına başlamış ve bunun sonucunda da 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç, AB'nin yeni üyeleri olmuştur.

AB'nin beşinci genişlemesi ise 2004 yılında gerçekleşmiş ve AB'nin en fazla katılımlı üye alımı gerçekleşmiştir. Bu genişlemeler sonucunda, AB öncelikle 1995 yılında Finlandiya'nın üye olmasıyla Rusya ile komşu olmuş, akabinde 2004 yılındaki genişlemeyle örgüte üye olan Letonya, Litvanya ve Estonya üzerinden, AB'nin Rusya'ya olan sınırı bir hayli genişlemiştir. Fakat Rusya, AB'nin genişlemesini NATO gibi bir tehdit unsuru olarak görmemiş; aksine hem ticari olarak olumlu bakmış hem de NATO'ya alternatif olabileceğini düşünmüştür.

Ukrayna ile AB'nin ilişkileri, AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesiyle başlamıştır. Ancak, AB açısından Ukrayna'nın AB'ye üyeliği düşünülmemiş sadece bölgedeki jeopolitik öneminden dolayı komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ukrayna'nın AB'ye bakış açısı, iç politikadaki durumuna göre değişmiştir. Rusya taraftarı bir hükümet görevdeyken AB ve NATO ilişkileri zayıflamış; Batı yanlısı bir hükümet görevdeyken iken Batı ile ilişkileri olumlu yönde seyretmiştir.

1993 yılında Ukrayna'da AB temsilciliği açılmış ve 14 Haziran 1994'te AB ve Ukrayna arasında Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması imzalanmıştır. 28 Kasım 1994'te ise, Ukrayna Ortak Strateji Belgesi ve 6 Aralık 1996'da Eylem Planı yayımlanmıştır (Akdemir, 2014: 65). 2004 yılında ise Ukrayna lideri, AB ile birlik amacından vazgeçtiğini açıklamış ve Rusya ile daha sıkı bir iş birliğine gideceğini belirtmiştir. Aynı yıl Eylül ayında Ukrayna'da yapılan seçimler sonucunda, seçimleri Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç kazanmış fakat turuncu rengi sembolleri olarak kullanan muhalif halk, seçimlerde usulsüzlük yapıldığına dair meydanlara çıkmış ve protesto gösterilerinde bulunmuştur. Gösteriler ve AB'nin de desteği ile Ukrayna Yüksek Mahkemesi, seçimlerin iptaline karar vermiş ve yenilenen seçimleri Batı yanlısı Viktor Yuşçenko kazanmıştır (Kuzio, 2011: 88).

2010 yılında yapılan seçim sonucunda ise Rusya yanlısı olarak bilinen Yanukoviç cumhurbaşkanlığını kazanmıştır. Yanukoviç'in seçimi kazanması, AB ile Ukrayna arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. 2014 yılında meydana gelen krizinde ana aktörünün Yanukoviç'in olduğu açıktır zira Ukrayna krizinin başlangıcı sebebi olarak gösterilen hadise

Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamaması ve Kırım'da bulunan Sivastopol Üssü'nün Rusya'ya kiralanma süresini 2047 yılına kadar uzatmasıdır. Yanukoviç sonrası Ukrayna yönetiminin, AB ile Ortaklık Anlaşması imzalamış olmasına rağmen halen ortada AB üyeliği ile ilgili somut bir adım atılmamıştır.

5) Ukrayna-Rusya Krizi ve Kırım'ın Rusya Tarafından İlhakı

Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığından beş yıl sonra Kırım'ın Ukrayna'nın egemenliğinde olduğunu kabul etmiştir. Bu kabul karşısında, Kırım'daki Sivastopol Üssünü 20 yıllığına kiralamıştır. Kırım Yarımadası, Rusya için doğal limanlara sahip olması ve Akdeniz'e inebilmesi açısından son derece stratejik öneme sahiptir. Bu sebepten dolayı, Ukrayna'nın AB ve özellikle de NATO üyeliğinden kaçınması ve Rusya tarafında kalması, Rusya için elzemdir. Bu durumun gerçekleşmesi için de Ukrayna'daki Rusya yanlısı hükümetlerin görevde olması gerekmektedir.

Ukrayna'daki, Rusya taraflısı Yanukoviç Hükümeti'nin AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamaktan vazgeçmesini açıklaması, Ukrayna'daki Batı yanlısı muhaliflerin tepkisini çekmiş ve ülke çapında başlayan eylemler sonucunda Ukrayna Krizi patlak vermiştir.

Ukrayna halkı, AB yanlıları ve Rusya yanlıları olarak iki grup halinde protestolar düzenlemiş ve bu protestolar sonrasında ciddi can kayıpları yaşanmıştır. Ülkedeki kaos ve çatışmaların artması üzerine AB ve Rusya'nın aracı olmasıyla, Yanukoviç muhalefet liderleriyle görüşmüş ve görüşme sonucunda erken seçim kararı alınmıştır (Taşdemir ve Özer, 2015: 50).

Krizin başlangıcında Rusya ve Batı hem ölçülü hem de soğukkanlı bir tavır sergilemiştir. NATO ve AB'nin Ukrayna'daki hadiseleriyalnızca kınaması ve taraflara müzakere çağrısında bulunması bu söylemi desteklemektedir (Erol, 2014: 5). Fakat sonrasında tepkilerin ana odak noktasının Rusya'ya yönelmesi ve 22 Şubat tarihinde Yanukoviç'in meclis tarafından görevden alınması ve Rusya'ya kaçmasıyla birlikte, Rusya'nın da Ukrayna'daki olaylara bakışı ve pozisyonu değişmiştir.

Rusya, Ukrayna'nın Batı'nın faaliyet sahasına girmesini engellemeye çalışmıştır. Bu noktada stratejik öneme sahip olan Sivastopol'deki üssünü korumaya çalışan Rusya, Yanukoviç hükümetinin devrilmesine karşılık olarak Kırım üzerinde hak talep etmeye başlamıştır. Rusya, AB taraftarı protestolara karşı Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde Rusya taraftarı

gösteriler düzenlemiştir. SSCB dağıldıktan sonra bağımsız olan ülkelerdeki Rus azınlık nüfusu, Rusya her zaman bir güç olarak kullanmıştır. Kırım'da meydana gelen gösterilerin sonrasında, Rus komandoları, Sivastopol 'de bulunan stratejik yerleri ve Kırım Meclisini ele geçirmişlerdir (Gafarlı, 2019). Bu hamlelerinden sonra Rusya, bölgedeki Rus kökenli vatandaşlara pasaport dağıtmıştır. Rusya'nın bu eylemindeki amacı, Güney Osetya'da olduğu gibi, Kırım'a yapmış olduğu müdahaleyi hukuki ve meşru bir zemine oturtma çabasıdır (Topal, 2019). Bu hamlesinin yanı sıra Rusya, Ukrayna sınırında askeri tatbikat başlatmış ve Rusya lideri Putin, meclisten Ukrayna'ya savaş ilan edebilme yetkisi almıştır. Birçok örgütün ve devletin tepkisine ve muhalefetine rağmen Rusya, Kırım'ın öncesinde bağımsız sonrasında ise kendisine bağlanması için gerekli zemini hazırlamıştır (Gafarlı, 2019).

ABD, AB ve NATO gibi çeşitli uluslararası aktörler ve ülkeler, meclisten Ukrayna'yı işgal etmek için yetki alan ve Ukrayna sınırında askeri tatbikata başlayan Rusya'ya defaatle geri çekilme çağrısında bulunmuştur fakat Rusya'nın kararlı tutumu sürmüştür. Bu süre içerisinde Kırım Meclisi referandum tarihini önce 30 Mart sonrasında ise 16 Mart olarak değiştirmiştir. Meclis, referandumda sorulacak soruları da iki defa değiştirmiş ve neticede şu sorular sorulmuştur:

- Rusya'nın bir parçası olarak Kırım'ın yeniden Rusya ile birleşmesini destekliyor musunuz?
- 1992 tarihli Kırım Anayasası'nın tekrar yürürlüğe girmesi ve Kırım'ın tekrar Ukrayna'ya bağlı olmasını istiyor musunuz? (Grant, 2015: 68).

16 Mart 2014'de %83'lük bir katılımın sağlandığı halk oylamasında, %97 oranında Kırım'ın yeniden Rusya ile birleşmesi yönünde bir sonuç çıkmıştır. Referandumdan iki gün sonra ise Rusya, Kırım'ın yeniden Rusya'ya bağlanmasını bir antlaşma ile sağlamıştır (Grant, 2015: 69).

Kırım'daki referandum ve sonrasındaki ilhak birçok aktör tarafından tanınmamıştır. İlhakın ertesinde toplanan BM Genel Kurulu, 27 Mart 2014' teki kararıyla Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulduğu ve referandumun geçersiz olduğuna dair kararı oylamaya sunmuş; 100 kabul, 11 red ve 58 çekimser oy ile karar kabul edilmiştir. Red oyu veren sekiz ülke Ermenistan, Belarus, Bolivya, Küba, Kuzey Kore, Nikaragua, Rusya, Suriye, Sudan, Venezüella ve Zimbabve olmuştur. Rusya'nın yakın coğrafyasında bulunan ve Ukrayna gibi Rus azınlık barındıran Kazakistan ile Özbekistan çekimser oy kullanırken; Tacikistan, Kırgızistan ile Türkmenistan olumlu yahut olumsuz oy kullanmamışlardır (United Nations, 2019).

a) Kırım'ın İlhakının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğüne göre ilhak, "bir devletin, başka bir devlete ait olan ya da sahibi bulunmayan bir toprak parçasını kendi topraklarına katması" olarak tanımlanmaktadır (TÜBA, 2019). Yılmaz'a göre ise ilhak kavramı, "bir devlet arazisinin üzerinde yaşayan insanların ve malların, bir başka devletin egemenliğine girmesidir" (Yılmaz, 2015: 346).

İlhaka uğrayan arazinin üzerinde yaşayan topluluklar, kendi kaderini tayin hakkında yoksundur. Bu kavramın ilk kullanımına bakıldığında, yeni bulunan toprakların kaşif devlete ait olmasını sağlamak için öne sürüldüğü görülmektedir. Günümüzde ilhak kavramı ilk kullanımından uzaklaşmıştır. Hemegon güçlerin, genellikle çevre ülkelerinde bulunan toprakları, kendi topraklarına katmak için kullandıkları bir yol haline gelmiştir.

Self determinasyon hakkı, milletlerarası hukuk bakımından iki ana başlığa ayrılmıştır. Bunlar; iç ve dış self determinasyondur. İç self determinasyon, bir halkın, devletin iç örgütlenmesinde istediği yönetim biçimini, bir dış baskı olmaksızın seçme hakkıdır. Bu hak, özellikle siyasal yönetim sisteminin belirlenmesinde halkın hakkının olmasıyla açıklanmaktadır (Koçak, 2018: 109). İkinci self determinasyon hakkı olarak dış self determinasyon, bir halkın hali hazırda yaşamını sürdürmekte olduğu devletten ayrılarak yeni ve bağımsız bir devlet kurma hakkı olup; devletlerin bölünmezliği ilkesi gereğince sınırlandırılmıştır. Sınırlandırılma sonucunda, yalnızca işgal ve sömürge yönetimleri altında yaşayan insanlara bu hak tanınmıştır (Topal, 2014).

Görüldüğü üzere Kırım'ın self determinasyon hakkının kullanılmasını meşru kılan herhangi bir hukuki gerekçe ortada bulunmamaktadır. Fakat Rusya, bu işgali meşru göstermek için bazı argümanlar öne sürmüştür. Bunlar;

- Rusya, Mevcut Kiev Hükümeti'nin meşru bir hükümet olmayıp hükümet darbesi ile iş başına geldiğini öne sürmüştür. Halbuki Ukrayna Anayasası'nın ilgili maddesine göre devlet başkanın azli için parlamentonun dörtte üçünün oyu gerekmektedir.
- Rus vatandaşların tehdit altında olduğu ve Rusya Anayasasına göre toprakları dışında yaşayan vatandaşları gerekirse askeri müdahale ile korunması tezi ise; uluslararası hukuk açısından tartışmalı bir konudur. Örneğin, ABD'nin koruyucu bir önlem olarak adlandırdığı Grenada'daki müdahalesi, BM Güvenlik

Konseyi tarafından yasa dışı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

- Yanukoviç'in güvenliği sağlaması için Rusya'yı davet etmiş olması yine Rusya'nın iddia ettiği argümanlar arasında bulunmaktadır.

Davetle müdahale, Soğuk Savaş boyunca kutup lideri olan devletler tarafında kendi bloklarında yer alan hükümetleri korumak adına sıkça kullanılmıştır. Fakat davetle müdahalenin meşru olabilmesi için, bir ülkedeki huzursuzluk durumunun iç savaş seviyesine gelmesi gerekmektedir. Ayrıca, BM Genel Kurulu'nun 3314 sayılı kararına göre, davet edilen hükümetin davet eden hükümetle yaptığı anlaşmanın dışında silahlı kuvvetlerini kullanması ve davet eden hükümetin anlaşmayı sonlandırmasına rağmen eylemlerine devam etmesinin "saldırı" sayılacağını belirtilmiştir. Bu tezi çürüten bir diğer husus ise, Rusya'yı davet eden Yanukoviç'in ülkesini terk ederek meşruluğunu yitirmesidir. Son olarak Rusya, Kosova örneğinin Kırım ile eşdeğer olduğunu öne sürmüştür. Fakat bu nokta da şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, Rusya öne sürdüğü örnek vaka olan Kosova'nın bağımsızlığını tanımamaktadır (Ercan, 2015: 107; Taşdemir ve Özer, 2015: 52; Grant, 2015: 81; Geiss, 2015: 443; United Nations, 1974).

Öte yandan Rusya'nın Kırım'ı ilhakını uluslararası hukuk açısından ihlal ettiği başka hususlarda bulunmaktadır. Ukrayna, nükleer silahları Rusya'ya teslim etmesi karşılığında ABD, İngiltere ve Rusya ile imzaladığı Budapeşte Memorandumu ile sınırlarını, egemenliğini ve bağımsızlığı güvence altına almış (Marxsen, 2014: 370) ve bu üç devlet de bu güvenceyi taahhüt etmiş ve şunu belirtmişlerdir:

Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı tehdit veya kuvvet kullanımından sakınma sorumlulukları vardır ve nefsi müdafaa ile BM Antlaşması'na göre oluşan diğer durumlar dışında silahlarını Ukrayna'ya karşı kullanmayacaktır (United Nations, 1994).

Rusya ile Ukrayna arasında imzalanan ve iki devlet arasındaki sınırların ihlal edilmeyeceğini garanti eden bir diğer antlaşma ise, 1997 Dostluk, İş Birliği ve Ortaklık Antlaşmasıdır. Antlaşmaya göre;

Egemenlik eşitlikleri, toprak bütünlükleri, sınır ihlal edilmezlikleri, anlaşmazlıkların barışçıl çözümleri, ekonomik ve diğer şekillerdeki baskılar dâhil kuvvet kullanılmaması, ulusların kaderlerini özgürce tayin hakkı, iç işler karışılmaması, insan haklarının ve temel özgürlüklerin gözetilmesi, devletlerarasında iş birliği, taahhüt edilen uluslararası sorumlulukların ve genel

olarak tanınan uluslararası hukuk normlarının itinayla gerçekleştirilmesi konularında karşılıklı saygı ilkesi üzerine karşılıklı ilişkiler inşa edilecektir (Grant, 2015: 78).

Son olarak ise, 1996'da ilan edilen Ukrayna Anayasası'nın onuncu bölümünde Kırım'ın statüsü belirlenmiştir. Buna göre Kırım otonom bir cumhuriyet olmakla birlikte devletin bütünlüğü içerisinde diğer otonom bölgelerde olduğu gibi ayrılmaz bir kısımdır. Yine Anayasanın 73. Maddesine göre, "toprak bütünlüğüne dair bir referandum ülke genelinde yapılır" ve 71. Maddesine göre ise, referandum kararı anayasadaki kurallara göre cumhurbaşkanı yahut parlamento tarafından verilir (Constitutional Court of Ukraine, t.y.). Dolayısıyla otonom bir bölgenin bağımsızlığı için halk oylaması yapılabilmesi şartı, merkezi hükümetin onayına bağlanmıştır.

Sonuç

Rusya için Ukrayna, gerek tarihsel bağları gerekse en geniş sınırlara sahip komşusu olması sebebiyle daima önemsenen bir ülke konumunda olmuştur. Ukrayna, Rusya ve Belarus ile birlikte BM'de Sovyetleri temsil eden üç ülkeden birisidir. Öte yandan, Avrupa ile Rusya arasında tampon bölge konumunda olması özellikle Soğuk Savaş döneminde Ukrayna'nın jeopolitik önemini arttıran en önemli faktördür.

Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra Rusya ile Kırım krizine kadar birçok sorun yaşamıştır. Fakat yaşanan bu krizler, çatışmaya dönüşmeden ikili görüşmeler yahut üçüncü tarafların arabuluculuğuyla çözülmüştür. Kırım krizine kadar iki ülke arasındaki yaşanan sorunlar, genel olarak üç başlık altında toplandığında, ikisinin doğrudan Kırım'ı ilgilendiren krizler olduğu görülmektedir. Bunlar, Kırım'ın hangi ülkeye ait olduğu, Karadeniz Filosunun Paylaşımı ve Sivastopol Deniz Üssünün durumudur. ABD ve İngiltere'nin arabuluculuğu sonucunda çözülen kriz ise, nükleer silahların Rusya'ya devredilmesi konusu olmuştur. Nükleer silahların devredilmesi krizi, 1994 yılında imzalanan Budapeşte Memorandumu sonucunda çözülmüştür. Ukrayna bu silahları devretmeyi kabul ederken, Rusya, ABD ve İngiltere 'Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duyduklarını' beyan etmişlerdir.

Putin yönetiminin iktidara gelmesi ve bu süre zarfında eşzamanlı olarak AB ile NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, Rusya'yı rahatsız etmeye başlamış ve Rusya'da yeniden bir çevrelenme korkusu yaratmıştır. 2007 Münih Güvenlik Zirvesinde Putin, NATO'nun genişlemesine karşı olan tepkisini

göstermiş ve 2008 yılında bu tepkinin ilk somut göstergesi olan Rusya-Gürcistan Savaşı yaşanmıştır. 2014 yılında başlayan Kırım Krizi ise, genel karakteristik yapısı itibariyle 2008 savaşıdan pek bir farklılık arz etmemektedir. Soğuk Savaş boyunca kuşatılma algısıyla yaşamış olan Rus devlet aklı ve eski bir KGB ajanı olan Putin'in halen daha bu algının tesirinde olduğu açıktır. Bu korku yüzünden Rusya, saldırgan politikaları tercih etmiştir ve etmektedir.

Ukrayna'daki Rusya yanlısı Yanukoviç Hükümetinin AB ile Ortaklık Antlaşmasını imzalamayacağını duyurması üzerine, ülke genelinde Rusya karşıtı ve Batı yanlısı gösteriler düzenlenmeye başlanmıştır. Bu gösterilerin sonucunda, Yanukoviç hükümeti düşmüş ve yerine Batı yanlısı bir hükümet gelmiştir. Bu durum, Rusya'da endişeyle karşılanmıştır ve Kırım'daki çıkarlarını kaybetme korkusuyla harekete geçmiştir. Rus komandoları, Sivastopol'deki üstün çıkararak Kırım'da bulunan stratejik noktaları işgal etmişlerdir. Sonrasında ise Kırım Meclisi 16 Mart'ta bir referandum kararı almıştır. Referandum, bölgede yaşayan Tatar ve Ukraynalılar tarafından boykot edilmesine rağmen uygulanmıştır. Sonucunda ise, Rusya ile yeniden birleşme kararı çıkmıştır. Rusya'nın bu kararı 18 Mart'ta onaylamasıyla birlikte Kırım'ın Rusya tarafından ilhaki gerçekleşmiştir.

Rusya bu ilhaki meşru göstermek için bazı argümanlar ortaya atmıştır fakat bu argümanların meşruluğu tartışmalıdır. Öte yandan Kırım'da yaşananlar, büyük güçlerin kendi menfaatleri ve güvenlikleri söz konusu olduğunda güç kullanmaktan ve uluslararası hukuku hiçe saymaktan kaçınmadıklarının somut bir kanıtı niteliğindedir.

Bir diğer konu ise, BM Güvenlik Konseyinin, veto yetkisi olan devletler ve büyük güç sahibi devletler söz konusu olduğunda herhangi bir yaptırım mekanizmasını işletmemesidir. Teşbih yapmak gerekirse, BM Güvenlik Konseyi ve uluslararası hukuk normları bir örümcek ağı olarak düşünülürse, sistemde yarı-çevre ve çevre olarak nitelendirilen devletler bu ağa takılırken, büyük güçler ve veto yetkisi olan devletler bu ağı delip geçmektedir. Bu durumda, güvenlik konseyinin ve BM'nin yapısının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Extended Abstract

During the Crimean Crisis, which emerged on March 21, 2013, scholars of international relations have interpreted Russia's policies through two different theoretical perspectives which are offensive realism and defensive realism. The literature review carried out for this study shows us that

Mearsheimer, the innovator of offensive realism theory, evaluated Russia's policies within the defensive realism context. Unlike Mearsheimer, the group led by McFaul interpreted the Crimean policy of Russia within the borders of offensive realism. Mearsheimer mooted that Russia was afraid of being surrounded by NATO and the EU, and because of this fear, it took several steps with the arguments of defensive realism. The other group's thesis argued that Russia's attitude was not about NATO or the EU, but about Putin's unlimited and unregulated adventurism and Putin himself as well. Besides, neither NATO nor EU membership seems possible for Ukraine. As another example, Russia's crisis with Georgia is shown, and it is claimed that Russia frequently uses foreign policy by using the arguments of offensive realism. One of the main reasons behind Russia's intervention in Ukraine is its geopolitical position. The literal meaning of the word 'Ukraine' means 'buffer zone' or 'border country'. Ukraine is considered as a bridge to reach Russia from Europe. Ukraine has a very ethnic structure. Approximately 17% of this structure comes from Russian origin. This situation has been one of the factors directly affecting the relations between the two countries. When the analysis of Rodgers' study is examined, it is observed that the eastern part of Ukraine is pro-Russian while the western part is pro-European. The Russian-origin population in Ukraine provides Russia with a serious advantage to interfere with the internal affairs of Ukraine. There were no serious crises between Ukraine and Russia until the Crimean Crisis. By that time, crises between the two countries could be collected under three headings in general. These headings are as follows: 'Which country Crimea belongs to', 'Transfer of nuclear weapons in Ukraine', and 'The Black Sea Fleet'. These crises were resolved with the support of bilateral negotiations and third parties. Under the treaty signed between Russia and Ukraine in 1997, Crimea was accepted as the land of Ukraine. The problem of the transfer of nuclear weapons was solved through good offices by Britain and the USA. Ukraine transferred related weapons and the USA, Britain, and Russia have signed the Budapest Memorandum and committed to "respect the territorial integrity, sovereignty, and independence of Ukraine". The Black Sea Fleet problem was solved by Russia leasing the Sevastopol base for 20 years and dividing the navy in half and giving up its claims in Crimea. The main reason for Ukraine having crises with Russia has been its desire to produce pro-Western policies and the desire to produce independent foreign policy as a member of many international organizations as well as the UN. Under these policies, Ukraine has started developing relations with the EU and NATO. Crimea is vital for Russia, so it is

essential for Russia to prevent Ukraine's shift to the West. For this reason, having pro-Russian leaders in the administration of Ukraine has always been a priority for Russia. Yanukovich has not signed the Association Agreement with the EU in the context of these policies and this led to the crisis. When the crisis broke out, NATO and the EU only condemned the violence in the country and called on the parties to negotiate. After Yanukovich left the country due to the increasing demonstrations, pro-Russian demonstrations started to be held in the eastern regions of Ukraine. Simultaneously with these demonstrations, Russian commandos occupied strategic points in Crimea. Russia tried to provide a legal basis for this intervention by distributing passports to the local people. In addition to these movements, Putin was authorized by the parliament to declare war on Ukraine in a possible situation. The local legislative organ in Crimea adopted a decree On the Crimean Referendum. The resolution presented two options:

- 1) *Do you support the reunification of the Crimea with Russia?*
- 2) *Do you support the Crimea as a part of Ukraine?*

Although the referendum was boycotted, with the support of the Russians, Crimea decided to unite with Russia. On March 18, 2014, Russia signed an agreement on the admission of the Republic of Crimea into the Russian Federation. The annexation of Crimea has also violated international law. Firstly, Russia violated the Budapest Memorandum. Secondly, Russia has also violated the treaty of amity with Ukraine in 1997. On the other hand, Russia claimed that Kosovo is the same as Crimea. But Russia does not recognize Kosovo's independence. As a result, when both arguments put forward by Russia and the policies they implemented were examined, it was understood that Russia did not refrain from following aggressive policies against its neighbors when necessary and interpreted international law according to its benefits.

Kaynakça

Akdemir, E. (2014). Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu Mu? Yeni Aday Mı? Karadeniz Araştırmaları (41), 61-75.

Akman, H. (2014). Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu. Turkish Studies, 9(1), 1-20.

Alım, E. (2019). Saldırgan Realizm ve Büyük Güçler: Ukrayna Krizinde Rusya. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilener, T. (2004). Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna. E. Büyükkakıncı (Ed.) 1. Baskıda, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna (311-341). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Bilener, T. (2007). Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar. Karadeniz Araştırmaları(13), 115-132.

Brzezinski, Z. (1997). Büyük Satranç Tahtası/Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri. Ankara: İnkılap Kitabevi.

Büyükkakıncı, E. (2004). Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri. E. Büyükkakıncı (Ed.) 1. Baskı içinde, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna (401-436). Ankara: Phoenix Yayınevi.

CIA. The World Factbook. Erişim tarihi Kasım 25, 2019. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>.

Constitutional Court of Ukraine. Erişim tarihi Aralık 20, 2019. <http://www.ccu.gov.ua/en/kategoriya/legal-documents>.

Ercan, M. (2015). Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon Mu? İlhak Mı? The Journal of Academic Social Science Studies (36), 95-113.

Erol, M. S. (2014). Ukrayna-Kırım Krizi Ya da İkinci Yalta Süreci. Karadeniz Araştırmaları(41), 1-14.

Gafarlı, O. (2014). "Kırım Krizi ve Türkiye". Erişim Tarihi Aralık 15, 2019. <http://www.bilgesam.org/incele/598/-kirim-krizi-ve-turkiye/#.xff-mogzbiu>.

Geiss, R. (2015). Russia's Annexation Of Crimea: The Mills Of International Law Grind Slowly But They Do Grind. International Law Studies, 91(1), 425-449.

Grant, T. D. (Ocak 2015). Annexation of Crimea. The American Journal of International Law, 109(1), 68-95.

McFaul, M., Sestanovich, S., ve Mearsheimer, J. J. (2014). Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis?. Foreign Affairs, 93(6), 167-178.

Karagiannis, E. (2013). The 2008 Russian–Georgian War via the Lens of Offensive Realism. European Security, 22(1), 74-93.

Marxsen, C. (2014). The Crimea Crisis–An International Law Perspective. Heidelberg Journal of International Law, 74(2), 367-391.

Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.

Mearsheimer, J. J. (September/October 2014). Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93(77), 1-12.

NATO. Relations with Ukraine. Erişim tarihi Kasım 19, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

Rodgers, P. (2006). Understanding Regionalism and the Politics Of Identity in Ukraine's Eastern Borderlands. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 34(2), 157-174.

Saraçlı, M. (2015). Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*(45), 69-88.

Sönmez, A. S., Bıçakçı, H., ve Yıldırım, C. (2015). Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3), 656-670.

Şener, B. (2017). *Jeopolitik Uluslararası İlişkilerde İnsan, Devlet, Coğrafya ve Zaman Etkileşimi Üzerine Bir Giriş*. Ankara: Barış Kitap.

Taşdemir, F., & Özer, A. (2015). Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova'nın Rövanşı Mı? *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 43-61.

Topal, A. H. (2014). Uluslararası Hukuk Açısından Kırım'ın İlhaki ve Self Determinasyon Hakkı. *Star Açık Görüş*. Erişim Tarihi Aralık 13, 2019. <https://www.star.com.tr/acik-gorus/uluslararasi-hukuk-acisindan-kirimin-ilhaki-ve-self-determinasyon-hakki-haber-859182/>

Topal, A. H. (2014). Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi. *Dünya Bülteni*. Erişim tarihi Aralık 13, 2019. <https://www.dunyabulteni.net/dubam/kirim-iskali-ve-uluslararasi-hukuk-krizi-h292196.html>

TÜBA. Erişim tarihi Aralık 16, 2019. <http://www.tubaterim.gov.tr/>

Tüysüzöğlü, G. (2011). Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*(3), 62-79.

Tüysüzoğlu, G. (2014). Karadeniz Havzası'ndaki Çatışma Gerçekliğinin Güvenlikleştirme Yaklaşımı Çerçevesinden Anlamlandırılması. *Karadeniz Araştırmaları*(41), 87-109.

United Nations. (2014). Erişim tarihi Aralık 15, 2019. https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/68/262

United Nations. (1974). "Definition of Aggression General Assembly Resolution 3314 (XXIX)". Erişim tarihi Aralık 16, 2019. [https://undocs.org/en/a/res/3314\(xxix\)](https://undocs.org/en/a/res/3314(xxix))

United Nations. (1994). Budapest Memorandum. Erişim tarihi Aralık 19, 2019. https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/49/765

United Nations. (2014). General Assembly Adopts Resolution Calling Upon States not to Recognize Changes in Status of Crimea Region. Erişim Tarihi Aralık 17, 2019. <https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm>

United Nations. (2014). Erişim tarihi Aralık 13, 2019. <https://undocs.org/en/a/68/pv.80>

Waltz, K. N. (2015). *Uluslararası Politika Teorisi*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Yılmaz, E. (2015). *Hukuk Sözlüğü (6 B.)*. Ankara: Yetkin Yayınları.